

Шемеляк В.А.,

*магістр кафедри вокально-хорового,
хореографічного та образотворчого мистецтва
факультету початкової освіти та мистецтва,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна
(shemelyakvira15@gmail.com)*

Досягнення виражальності художньо-графічних робіт із застосуванням акварельних технологій

У статті висвітлюються й аналізуються чинники досягнення художньої виразності зображень, презентованих у творах оригінальної графіки. Через розкриття сутнісних аспектів графічного мистецтва як такого, його загального розвитку та безпосереднього входження в український мистецький простір сьогодення, проводиться розбір характерних підходів та способів практичного унаочнення відтворюваного графічно, визначаються місце і роль акварельних фарб як художнього графічного матеріалу та власне виразника колірних акцентів зображуваного у відповідних графічних композиціях. У рамках такого проводиться аналіз дієвості кольору у графічних роботах, конкретизуються його безпосередні локальні можливості, визначаються провідні і допоміжні рольові позиції у загальному форматі презентованості кольорової графіки. Відтак зазначено, що колір у графічних роботах ніколи не виступає самотійним засобом, оскільки завжди підчинений рисунку, тобто системі формовираження. Також подається обґрунтування того, що акварель завдяки своїм властивостям здатна поєднуватися з усіма іншими графічними матеріалами. Це робить її функціональне поле не лише дієвим, а й актуальним та доречним у пошуках графічної образності зображуваного.

Ключові слова: мистецтво, оригінальна графіка, засоби вираження, акварель, техніки, технології.

Achieving the expressiveness of artistic and graphic works using watercolour technologies

The article highlights and analyzes the factors of achieving artistic expressiveness of images presented in works of original graphics. Through the disclosure of the essential aspects of graphic art as such, its general development and direct entry into the Ukrainian artistic space of today, an analysis of characteristic approaches and methods

of practical visualization of what is reproduced graphically is carried out, the place and role of watercolor paints as an artistic graphic material and the actual expression of color accents of what is depicted in the respective graphic compositions. As part of this, an analysis of the effectiveness of color in graphic works is carried out, its direct local possibilities are specified, leading and auxiliary role positions in the general format of the presentation of color graphics are determined. Therefore, it is stated that color in graphic works never acts as an independent means, as it is always subordinate to the drawing, that is, the system of form expression. It also provides a rationale for the fact that watercolor, due to its properties, can be combined with all other graphic materials. This makes its functional field not only effective, but also relevant and relevant in the search for graphic imagery of the depicted.

Key words: *art, original graphics, means of expression, watercolor, techniques, technologies.*

Постановка проблеми. Аналіз тенденцій, якими сьогодні презентується українське графічне мистецтво, свідчить, що поле інтересів митців цієї сфери доволі широке, а безпосередні формати вираження їх творчих пошуків та поступів неймовірно яскраві, цікаві, з глибокими змістами та розмаїттям художнього вираження думки. Для нинішньої художньо-графічної творчості нема жодних обмежень чи рамок. Тут повна свобода дій, якими кожен митець може декларувати свої художні смаки, уподобання, виражати їх на свій лад, демонструючи при цьому всьому свої ідеали, принципи світосприйняття, своє індивідуальне бачення суті життя (Серов, 2013: с. 46). Базиси такого почали формуватися ще у глибинах попереднього століття, однак зазнавали всяких утисків і контролів зі сторони тодішніх «керівництв» у галузі культури та мистецтва (Чирва, 2022: с. 7). Кожен «розвивальний» крок зазнавав тягlostей, оскільки здійснювався в умовах значного, а подекуди й повного ізолювання від міжнародного мейнстріму (Чирва, 2022: с. 5). Повноцінне входження їх у царину вітчизняного мистецтва уможливилось з настанням 1990-х рр. Зі здобуттям нашою державою незалежності почали переосмислюватися уклади різних сфер нашого життя, у тому числі й мистецького. На аренах «художньої творчості» актуалізувалися життєтворчий досвід авангарду та пов'язані з ним традиції пошуків нового, інноваційного, нетипового. Їх концептуалістський дух швидко знаходив собі місце у нових творчих шуканнях

українських митців. Це мало місце і на межі тисячоліть (Рудницька, 2000: с. 16), і є характерним й безумовно актуальним нині.

Проникаючись такими настроями і станами, сучасні художники-графіки наповнюють наш мистецький світ особливими роботами. У безпосередньому творенні їх автори прагнуть не лише показати свою творчу потугу, багатство своє фантазії, але й продемонструвати неординарні способи і механізми втілення задуманого. Серед усього такого наш безпосередній інтерес припадає до особливостей творення графічних зображень з використанням акварелі. Наше зацікавлення у цьому плані доповнюється ще й конкретними завданнями кваліфікаційної магістерської роботи, спрямованими на розкриття низки питань у цій сфері.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У будь-якій сфері чи галузі мистецтва, тому чи тому конкретному його різновиді завжди існує нерозривний ланцюжок безпосередньої його дієвості. Художники творять, глядачі «духовно споживають» плоди їхньої творчості, а мистецтвознавці усе це професійно вивчають, аналізують, оцінюють, критикують, схвалюють, пропагують і т. ін. Переносячи усе сказане в поле художньої графіки, маємо нагоду бачити, що цим видом художньої творчості цікавляться чимало сучасних науковців та дослідників українського образотворчого мистецтва. Передусім відзначимо тих, чийі напрацювання ми долучили до розв'язання не лише актуальних тут завдань, а й завдань усієї нашої магістерської роботи. Це, зокрема, С. Бердинських, О. Берлач, О. Бригинець, М. Гнатюк, О. Карпенко, С. Костукевич, М. Куленко, О. Лагутенко, А. Поліщук, М. Резніченко, М. Сєров, О. Хмельовський, А. Чебикін, О. Чирва та ін. У їхніх роботах піддаються системному аналізу процеси розвитку графічного мистецтва, особливості його протікання у тих чи тих регіонах та осередках українського мистецького простору, визначаються концептуальні наративи творчих поступів сучасних митців-графіків, аспекти і сфери їх безпосередньої реалізації. Поміж усього цього завжди актуальними постають питання, які стосуються обговорення всякого «свіжого» прояву творчої думки в художньо-графічному форматі, появи нових імен у цьому середовищі, певних новітніх технологій

подачі зображуваного, відродження чи вираження по-новому вже давно знаних технологій графічного унаочнення відтворюваного тощо.

Згідно з окресленим сформувався **мета статті** – розкрити складові досягнення виражальності зображень в оригінальній графіці, визначити у таких процесах місце і роль акварелі як виразника колірних акцентів відтворюваного.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розкриття досліджуваної проблеми крізь призму окресленої мети дало змогу звести всі її ключові аспекти до певного спільного «знаменника» – моделювання художньої виразності графічно зображуваного шляхом введення до його структури кольору.

Зосереджуючись на творах оригінальної графіки – самодостатніх самостійних роботах, виконаних в єдиному екземплярі; здебільшого це рисунки та монотипії (Гнатюк, 2016: с. 32), у яких зображуване подається у так званому «ахроматичному контексті», то зазвичай говоримо, що основними засобами унаочнення тут виступає штрих, лінія, крапка, пляма. Відповідно, всяке таке їхнє звучання завжди є еквівалентним «силі» виражених тонових протиставлень між самими цими засобами і фоном (тлом роботи), на якому вони відтворені. Діапазон такого можна визначити як доволі широкий. Тут можна спостерігати і найвищий рівень їхньої контрастності, коли «чорне» (темне) протиставиться «білому» (світлому) або навпаки – «біле» (світле) «чорному» (темному). У першому з цих прикладів графічне зображення вимальовується чорними лініями, штрихами, крапками, плямами на «чистому» білому фоні, а в другому фон постає чорним і на ньому все відтворене є білим. Протилежним до такого найбільшого ахроматичного контрасту виступають найрізноманітніші відношення білого і сірого, сірого і чорного, таких же тонових розкладок у «зворотному» порядку. Наприклад, зображення виконане чорним кольором на сірому фоні, білим на сірому, або сірим на білому, чорним на сірому і т. д. Відповідно, контрастні відношення між такими тонами є меншим, ніж між білим і чорним. Графічні роботи у таких тонових форматах зазвичай називають «класичними», оскільки тут виражається

лише різниця між тоновими звучаннями ліній, штрихів, крапок, плям та фону, на якому вони відображені (Серов, 2013: с. 49).

На відміну від графіки «тонової» («чорно-білої», з різними «інтонаціями сірого» і т. д.) зовсім іншою постає графіка «кольорова». У таких роботах уже важливу роль відіграє кольоровираження.

Виходячи із принципу застосування тут кольорів, усякі кольорові графічні зображення можна розподілити на два «типи». До першого віднесемо роботи, в яких колір (за виражальністю) виступає рівноцінним лініям, крапкам, тоновій структурі зображуваного. Тобто, колір вводиться у зображення таким же ключовим його графічним виражальним засобом, як і лінія, крапка та тонова ахроматична пляма. Це означає, що згідно із задумом повноцінне розкриття відтворюваного без застосування кольору є неможливим, бо тією чи тією мірою, або ж взагалі «зникає» (нівелюється) сама концепція творчої ідеї. До другого типу належатимуть ті графічні зображення, у яких колір виступає лише як «допоміжний» виразник суті відтворюваного. Від його «присутності» чи «відсутності» зміст задуманої графічної композиції змінюється не дуже. Тобто у таких роботах колір, кольори не несуть жодного значимого суттєвого навантаження, тому можуть бути введені у композицію, або ні. Наприклад, колір може бути використаний для підкреслення силуетних плям у відтворенні форм чи образів зображуваного, в акцентуванні на певних характерних локальних деталях якогось компонента чи усіх компонентів композиції, для підтримки звучності всього тла композиції чи лише певних його зон, ділянок тощо. Водночас у будь-яких кольорових графічних роботах жодна барва ніколи не виступає «самостійним» виражальним засобом, оскільки її роль завжди підпорядкована рисунку (Гнатюк, 2016: с. 32).

Для відтворення в оригінальній графіці різних кольорових акцентів можуть бути використані різні графічні матеріали. Це, зокрема, кольорова туш, кольорові гелеві ручки, кольорові олівці, пастель, гуашеві та акварельні фарби. Серед них наша увага зосереджена саме на акварелі.

Акварель як художній зображальний матеріал зазвичай відносять до царин живопису і графіки. Її зображувальні характеристики різно-

манітні. У сфері оригінальної графіки акварель безпосередньо цінна тим, що є прекрасним виразником кольору і має властивості, які характеризуються високим ступенем поєднуваності (сумісності) з різними графічними матеріалами. Гуашшю як зображальним матеріалом також виконують графічні роботи. Однак гуаш – це «пастозний» матеріал. І саме ця структурна властивість зумовлює ставити придатність гуаші до графічних технологій на друге місце, після акварелі. Завдяки своїй здатності проникати у структуру паперу, акварель не залишає на опрацьовуваній поверхні жодної «товщі» свого компонентного складу. Тому художник-графік отримує можливість вільно (без обмежень) працювати на утвореній нею плямі (хроматичній чи ахроматичній) буквально всіма графічними матеріалами, тобто так як це зазвичай робиться на «чистій», нічим не покритій поверхні паперу. По гуашевих мазках, плямах робота графічними матеріалами вже є утрудненою, а іноді й неможливою.

Коли розглядаємо акварель як засіб відтворення кольорів у структурах всяких дрібних деталей зображуваного, передачі конкретних локальних ознак форм чи образів втілюваної графічної композиції, то зазвичай працюємо в техніці «робота мазками». Тут відтворюваний пензлем слід покладений на «суху основу». Таку роботу аквареллю загалом ще називають «італійською технікою». Їй властиве багатопшарове письмо, власне як поетапне нашарування фарбового масиву, оскільки бажана насиченість відтворюваного кольорового тону досягається у ній поступовим нарощуванням його активності на добре просохлих попередньо покладених шарах фарби (Берлач, 2017: с. 5). Це є можливим завдяки прозорості акварелі, і кожен подаваний шар фарби на попередньо прокладені збільшує ступінь її насиченості. Робота «по-сухому» уможливорює відтворити найменші і найдрібніші деталі, використовуючи безпосередньо пензлі для акварелі (з ворсом білки, колонка, борсука тощо) найменших розмірів (№№ 0, 1, 2, 3).

Аналізуючи акварель як засіб наповнення композиційного тла роботи тим чи тим кольором, кольорами, прокладання кольоровими відтінками певних окремих зон композиції, то тут будемо говорити, що застосовується робота і «по-сухому», і по «по-волоному» («по-

мокрому», так звана «англійська техніка») (Берлач, 2017: с. 5). Коли йдеться про відтворення певної площини чи ділянки, або загалом усього фону композиції різними кольорами, то таку роботу зазвичай називають «заливкою». Коли якусь площу прокладаємо лише одним кольором і прагнемо досягти її рівномірного тонального наповнення, або утворюємо на ній плавні переходи від темнішого тону до світлішого, чи навпаки, то маємо на увазі «відмивку» (Пасічний, 2008: с. 31). Водночас для всякої відтвореної однотональної плями завжди характерне «монотонне» звучання. Натомість різнобарвні площини, фони композицій, у межах яких використані зіставлення кількох кольорових відтінків, чітко градованих тонових переходів, особливо з контрастною зміною їх безпосередньої активності, сприймаються «оживленими», «дієвими», наповненими якимись відповідними смислами, настроями, рухами, ритмікою, енергетикою і т. ін.

Висновки. З усього сказаного випливає, що виражальність графічних робіт вибудовується по-різному. Особливими постають ті твори, в яких засобом вираження зображуваного є колір. Його безпосередня роль визначається накладеними на нього функціями. Чи у відкритому активному звучанні, чи в певних «збитих» за світлотою та насиченістю відтінках колір може виступати важливим виразником задуманого, або лише де-не-де нюансно підкреслювати суть відтворюваного. Водночас колір ніколи не є самотійним засобом, бо завжди підпорядкований рисунку – «роботі» ліній, штрихів і т. д. Розглядаючи акварель власне як графічний матеріал, за допомогою якого графічні композиції наповнюються відповідними колірним трактуванням, можемо констатувати, що тут актуальними є різні техніки акварельного письма. Окрім того, завдяки своїм властивостям акварель здатна поєднуватися з усіма іншими графічними матеріалами. Це робить її функціональне поле дієвим і затребуваним.

Список використаної літератури

1. Берлач, О.П., Чихурський, А.С. (2017). Акварель в станковому живописі. Методичні рекомендації для студентів худ.-пед. спеціальностей. Луцьк: СНУ ім. Лесі Українки. 26 с.

2. Гнатюк, М.В. (2016). Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво (основи образотворчої грамоти): навч.-метод. посібник. Ч. 1. Івано-Франківськ: Вид-во «Ярина». 196 с.: іл.
3. Пасічний, А.М. (2008). Образотворче мистецтво: словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 216 с.
4. Рудницька, О.П. (2000). Українське мистецтво у полікультурному просторі: навч. посібник. Київ: Екс-Об. 208 с.
5. Серов, М.В. (2013). Мова мистецтва й засоби міжкультурної комунікації. *Культура і сучасність*. № 1. С. 45–54.
6. Чирва, О., Оленіна, О. (2022). Методичні рекомендації до проведення практичних та організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія та теорія графічного мистецтва». Харків: ХНУМГ ім. 43 с.